

magyar könyvek példányainak, hol létéről akár magán úton, akár a »Magyar Könyv-Szemle« mint szakközlöny lapjain értesíteni, és így kézikönyvem teljesebbé, hibátlanabbá tételére segédkezet nyújtani. Én ugyanis munkásságomat e téren befejezetteknek nem tekintem, sőt folytonosan igyekezni fogok az eddig elért eredményeket gyarapítani. S hogy fáradságom ezután sem lesz sikertelen, igazolni fogja a munkám kinyomtatása után, a legközelebbi szünet alatt, a mikházi kolostor, a szászvárosi ref. gymnasium, az eperjesi ev. lyceum és az alsó-sebesi kolostor könyvtáraiban tett fölfedezéseimről közlendő tudósításom, melyet, valamint ezutáni kutatásaim eredményeit, a »Magyar Könyv-Szemle«-ben fogok közzé tenni.

Bizvást merem reményleni, hogy épen munkám megjelenése következtében fog hazai könyvtáraink gondos átkutatása nagyobb mérveket ölteni, s ha e reményem teljesültével az én munkám túl leend szárnyalva s annak újabb, teljesebb kiadása válandik szükségessé, azon én fogok legőszintebben örvideni: mert meg vagyok győződve, hogy egy-egy XVI. és XVII. századi magyar munka, melylyel őseink az Európát akkor foglalkoztató szellemi küzdelemben tevékeny részt vettek, a magyar név bersületét a mívelt világ előtt nem kevésbbé emeli, mint az általok ugyanakkor a szabadság és nemzetiség érdekében vívott egy-egy ütközet véres dicsősége.

RÉGI MAGYAR KÖNYVÉSZETI ADALÉKOK.

Közli Szabó Károly.

»Régi magyar könyvtár« cím alatt legközelebb megjelent könyvészeti kézikönyvem nyomtatása már augusztus elején annyira haladt, hogy nem csak a szöveg teljesen, hanem a névmutató nagy része is ki volt nyomtatva. Ennek következtében legújabb felfedezéseimet, melyeket a legközelebbi szünet alatt, július és augusztusban, Maros-széki és Hunyad-vármegyei útbán, s a történelmi társulat Kassán tartott közgyűlése alkalmával Eperjesen és vidékén tettem, munkámba többé föl nem vehettem.

Ezeket a »Magyar Könyvszemle« lapjain kívánom a közönséggel megismertetni, a hol időnként közleni fogom ezután is folytatandó kutatásaim eredményeit. Közlöm pedig nem csak azon régi magyar könyvek leírását, melyek eddig ismeretlenek voltak, hanem azokét is, a melyekből eddig csak czímlaptalan, csonka példányokat láttam, s a melyek czímmásait e szerint kézikönyvemben nem adhattam.

(45.)¹⁾ 1. Heltai G á s p á r. Vigasztalo könyvetske, keresztyeni intessel es tanitással, miképen kellye az embernek készülni keresztyéni es boldog è Világból valo kimulásához: Külemb külemb keresztyéni Tanítóknac irásokból öszue gyűjtöttet, es egybe szerzetetted. Heltaj G a s p a r t o l, à Colosuári Plebánostól. Colosvarba. 1553. 8 r. (A-R, = 16³, iv = 131 sztan lev. (ha teljes).

Colophon: Colosvarba nyomtatot, Heltai Gaspar Műhelyébe. 1553.

E könyvnek, mint munkámban 32. sz. alatt leírtam, 4 példányát láttam, melyek egyikében sincs meg a czímlap. — Elül ép példánya, mely után a teljes czímmást adhatom, s melyből csak az utolsó 4 levél (Q₃—R₃) hiányzik, megvan az alsósebesi franc. zárda könyvtárában.

(46.) 2. Az Kereztieni givlekezetben valo Isteni diczéreték egyben szedegettetet vyonnan nyomtattatot, émendáltatot, és sok szép dicziretteckel meg öregbitettet. Psalmo 80. 95. Dicziriük az Wt Istent Enek-szóual és mondgyunk olly diczéretet, kibe hiuek segítségül ő-felségét az mi haboruságinkban, etc. Hely és év n. (Bártfa. 1593.) 4-r.

Hogy ezen hely és év nélkül megjelent lutheránus énekes könyv Bártfán volt nyomtatva, nyomdai kiállítása után kétségtelen, s hogy Bártfán 1593-ban jelent meg, bizonyos a Szilvás-Ujfalvi Imre által Debreczenben 1602-ben kiadott Énekes könyv előbeszédéből, ki tudósítását általa látott ép példányról adta, melyben a colophon (Bártfa. 1593.) nem hiányzott. — Eddig

¹⁾ Azon XVI. és XVII. századbeli magyar nyomtatványok címei mellé, melyeket szerencsénk lesz a »Könyv-Szemlé«-ben először ismertetni, zárjel között, folyó számokat fogunk helyezni. 44-et első cikkünkben ismertettünk.
Szerk.

csak egyetlen elül, közben és végül is igen csonka példány volt ismeretes a s.-pataki ref. coll. könyvtárában, melynek leírását adtam 267. sz. a. Elül ép példánya, melyről a cízmást adom, s melyben megvan a címlap (1 sztlan levél), a szövegből 1—16, 21—38, 55—88, 93—164, 167—168, 173—414 lap, itt azonban megszakad, megvan az alsó-sebesi franc. zárda könyvtárában. — A magyar egyházi énekköltészet történelmére nézve igen kívánatosnak tartanám ezen énekeskönyv összehasonlító megismertetését, mert abban futólagos áttekintés után is több oly felföldi énekszerző nevére akadtam, kinek énekei más ismert énekeskönyveinkben nem találhatók.

(47.) 3. Pécsi Lukács. (Az Keresztyen Vitezkesednec Tüköre) 8r.

Ezen eddig ismeretlen munkának egyetlen csonka példánya, melyben megvan $E_1 - Y_7 = 33 - 175$ számozott levél, hiányzik pedig elül $A - D = 4$ ív = 32 levél és végül az utolsó 176-ik levél, megvan a mikházai franc. zárda könyvtárában. — A címet a lapok fölött álló homlokírat szerint adtam. Nyomdai kiállítása után ítélve bizonyosan nagy-szombati nyomtatvány, a hol jelent meg Pécsi Lukácsnak minden más munkája is. A nyomtatás évét bizvást merem 1594-re határozni. Olvashatjuk ugyanis az 59. levél előlapján: »mint most 1594. Esztergam alat, és Győr körül valo szamtalan fő helek szentvettene«, a 96. lev. hátlapján: »Isten bizonyságom, hog' el vntam vala chak magamis nezni, és hallani sok könyuező sirasokat 1594-be«, a 97. levél hátlapján: »Peldalehet amaz Schimitaknac cselekedetec, kic midõn az hostatban lakozoknac szanto mezeit pustetottac volna, és az szõlõket tõuõkbul ki asuan, az g'uemõlchet meg tipodnac (mint törtent dolga Posoni szõlõmneec 1594, az Moruai vitezec, mint valami kõkén fát le vaguan, g'ümõlchet meg ettec, az faiat az taborban meg égettek, uely volt az Posoni akasztofáanal: hog' nem akattac vr Isten arra az fãra chac fel oraig)« stb. A könyv végig olvasása után, annak szellemét, irányát, prózája sajátságait tekintve nincs legkisebb kétségem, hogy annak széles olvasottságú, jogtudományi ismeretekkel is bíró catholicus világi szerzője más nem lehet, mint Pécsi Lukács, az esztergomi káptalan jószágainak akkori jogigazgatója, »A keresztyén szűzeknek tisztesség koszorúja«, »A

testi hét irgalmasság« írója, Sz Ágoston elmékedéseinek fordítója.

(48.) 4. V á s á r h e l y i G e r g e l y. Catechismvs Canisivs Petertől irattatot Keresztyéni tudománynac rövid summája, Magyar Kalendariummal: és az egy igaz Hűtnecc bizonyos ismeretiuel. Az Anya sz. Egyházba valo Caeremoniaknac rövid értelmeről valo tanusag. Az üduezülendő Leleknecc tüköre. Hetedszaki Imadsagoc és lelki elmelkedesec. Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei aspersi corda à conscientia mala. Teneamus fidei notrae confessionem indeclinabilem, Hebr: 10. Cum Priuil. Ser: Princ: Transs: Claudiopoli Anno Domini M.D.XCIX. 12-r, A—Z, a—u (8 és 4 levelenként) = 21 ív és 8 levél = 260 sztlan levél.

Canisius Péter catechismusának V á s á r h e l y i G e r g e l y jésuita által eszközölt fordítását ezen első kiadásban, mely előbb ismeretlen volt, az általam látott két czímlaptalan csonka példány után ismertettem 312. sz. alatt, a nyomtatás helyét és idejét Kolozsvár. 1599-re határozva, mit az általam fölfedezett teljes példány a mikháza i franc. zárda könyvtárában tökéletesen igazol.

(49.) 5. V á s á r h e l y i G e r g e l y. (Keresztyéni tudománynac rövid summaia.) Bécs. 1615. 12-r. 716 lap. — Elül: czíml., ajánlás, calendarium, változó ünnepek táblája 1615—1631-re, pápák, császárok, magyar királyok névsora 40 sztlan levél.

Ajánlja Deregyői Daróczi Ferencznek, Bereg vármege főispánjának »Beczbe 1615. 18. January Vasarhely Gergely.«

Canisius catechismusának ezen 3-dik magyar kiadását (1. Kolozsvár. 1599. — 2. Bécs. 1604.), melyet Sándor István is említ Magyar könyvesház. 246 l., pusztán az ő hitelére munkámba nem mertem fölvenni, minthogy példányát addig nem láttam. Csak munkám kinyomtatása után találtam annak egy példányát, melyből csak a czímlap hiányzik, a mikháza i franc. zárda könyvtárában. Másik, ennél csonkább czímlaptalan példánya megvan a M. Nemz. Múzeumban. = A címet a szöveg első lapján álló fölirat után adtam.

(50.) 6. Á g o s t o n P é t e r. Lelki Patika Melyet Beteg ember foglatosságára s ájédatosságára és Ez életből a' halál-által boldog ki-menetelére készített a' Jesus Társaságában lévő P. A g o

ston Peter. Nyomtattat: Lőchén Brewer Samuel Anno 1669. 12-r. A—Q = 16 iv = 192 sztlan levél. — Elül: címl., ajánlás, kalendarium 19 sztlan lev.

Ajánlja a szerző Szolczán Mártonnak, schiawniki apátúr-nak, a szepesi káptalanbeli Cantor Pap Urnak.

Ágoston Péter jésuitának ezen első magyar munkája, mely eddig ismeretlen maradt, megvan az alsó-sebesi franc. zárda könyvtárában. — Megjegyzem, hogy munkámban elmulasztottam fölvenni Ágoston Péter legutolsó magyar munkáját is (Mennei követek. N. Szombat. 1685.), melyet nem láttam, s csak Ferenczi Jakabnál Magyar írók 1. l. találtam említve.

(51.) 7. Pázmány Péter. Imadsagos Könyv. Mellyet irt, Pazmany Peter, A' boldog emlekezetű Cardinal es Esztergami Ersek. Nyomtattatot Hetedszer. Nagy-Szombatban Az Academiai Bötűkkel. M. DC. LXXXIX. Esz. 8-r. 571 lap. — Elül: címl., ajánlás, naptár 14 sztlan lev., végül: mut. tábla 9 sztlan lap.

Ajánlja »A' Nagyszombati köny-nyomtató« ezen kiadást „A' Meltosagos Rakoczi Juliana Fejedelem Kis Aszszonyhoz,« ki e könyvet »most ujobban ki-nyomtatta.«

A címlapon ezen eddig ismeretlen kiadás 7-dik nyomtatásnak van nevezve, azonban hibásan; mert, mint munkámban kimutatom, Pázmány imádsagos könyvének 1689 előtt már 8 kiadása jelent meg. — Egyetlen teljesen ép példánya a pesti kegyes rendi házkönyvtárában.

(52.) 8. Nánási Gábor. (Praedikatio a részegség ellen.) 4-r.

Nánási V. Gábornak, ki mint Sáros Patakról Gyula-Fejérvárra bujdosott tanuló adta ki Kolozsvártt 1675-ben »Lelki tudakozás« című munkáját, ezen eddig ismeretlen praedikatióját, csonkán (B₁—C₄), elül 1 ív, végül néhány levél hijával, a szászvárosi ref. gymn. könyvtárában találtam, egy colligatumban (Theol. 418. sz. alatt). — E colligatum tartalommutatójában, melyet 1787-ben Bitai Mihály készített, a szerző így van megnevezve: 6. A részegség ellen. »Nánási Gáboré.«

(53.) 9. Manuale Marianum. Az-az A' Bóldogsagos Aszszonyunk Szüz Maria Makula nélkül való Fogantatasának, és Szenteknek tiszteletire rendeltetett Kis Kézi-Könyvecske. Melly

Egy Nemes, és Nemzetes, minden dicseretre méltó Aitatos Matronának kevénságára; több aitatos Lelkeknek Lelkeknek hasznára nyomtattatott ujobban. Nagy Szombatban, az Academiai Böttükkel, Hörmann Janos által, 1700. Esztendőben. 12-r. 142 lap. — Elül czíml. és naptár 12 sztan levél.

Megvan az eperjesi ev. lyceum könyvtárában. Régibb kiadását nem ismerem.

(54.) 10. Liliom Kertecske, az-az: Szép Istenes Virágokkal, öszve szedett külömb-külömb-féle Imádságokkal, Litaniákkal, és a' Szentséges Pápáktól engedtetett tellyes Bútsúkkal bévettetett. Aitatos Könyvetske Melly mostan szép Imádságokkal, s' Kalendariomal-is meg-bővítettett. Nyomtattatott, Endter Marton, által: 1701 Esztendőban. 8-r. 426 lap. — Elül: czíml., ajánlás, kalendárium 12, végül: lajstrom 3 sztan levél.

Ajánlja a »Nagy-Szombati Könyvnyomtató« Jakusics Katalinnak, Szúnyog Gáspár nejének. — Azt hiszem, hogy ezen ajánlás egy előbbi nagy-szombati eddig ismeretlen kiadásból van utánnomtatva Endter Márton által, kit 1701-ben nagy-szombati nyomdásznak azért nem tarthatok, mert az 1701-ben megjelent nagy-szombati nyomtatványokon Hörmann János van mint nyomdász megnevezve. S minthogy Endter Mártont később 1723-ban löcsei nyomdásznak találjuk, azt hiszem, hogy ő valamint ezen imádságos könyvet, úgy Engedi Györgynek általa hely nélkül 1700-ban kiadott Tancred historiáját is, mint Brewer Sámuel özvegye nyomdájának igazgatója Löcsén nyomtatta.

Megvan az eperjesi ev. lyc. könyvtárában. — Általam ismert régibb pozsonyi 1675-diki kiadását leirtam 1186. szám alatt.

(55.) 11. Ács Mihály. Arany Lancz, Avagy Olly buzgó Fohászzkodások, és rövid alázatos Imádkozások; kikkek a' győzhetetlen Istent meg-győző. Igaz Hit Ö Felségét magához kapcsolhattya; és az ő el ménetelit jelentő szándékjában, maga szive házában a' keresztyén ember e' nagy Urat meg-maraszthattya. Mellyeket az imádkozó Lelkek könnyebséggekért a' hivek eleibe bocsátott. Ács Mihály. August. Confessiön lévő Lelki Tanító. Lötsén, Nyomtatt: 1707. Esztend. 12-r. 156 lap. — Elül: czíml., előljáró beszéd, lajstrom 6 sztan levél.

Régibb kiadásait: Lőcse. 1696. és Lőcse. 1701. leirtam 1489 és 1681. sz. alatt. — Ezen harmadik kiadást, melynek addig egy példányát sem láttam, Sándor István hitelére Magyar könyvesház 72. l. tévedve vettem föl 1706-ra az 1714. szám alatt.

Megvan a pesti kegyes rendi ház könyvtárában.

A PÁRMAI CORVIN-CODEX.

Közli: Csonthosi János.

Már Ireneo Affo ¹⁾, Taddeo Ugolettiről (Mátyás király egykori könyvtárnokáról) 1781-ben tartott emlékbeszédében mondja: hogy a páрмаi királyi könyvtárban »Diomedis Carafae De Institutione Vivendi« című latin kézirat őriztetik, mely arról nevezetes, hogy fényes czímlapján az aragoniai és Corvin-féle czímerrel van díszítve, s Beatrix királyné számára írt oktatásokat foglal magában. Említi továbbá, hogy e kézirat valószínűleg azon egyetlen példány, mely magának a királynénak volt tulajdona, s hivatkozik Paciaudira a tudós páрмаi könyvtárnokra, ki e nevezetes kézirat ritka voltát egy latin dissertatióban illusztrálta.

Affo után Tiraboschi ²⁾ mint kiadatlant sorolja fel e kéziratot; Nicolo Morelli pedig, a nápolyi királyokról 1849-ben közrebeszátott monographiájában, ³⁾ azonosnak tartja azt azon példánnyal, melyet a szerző Beatrixnak ajánlott fel.

Dr. Vogel E. G., ki az európai könyvtárakban levő Corvin-codexek jegyzékét összeállította, ⁴⁾ e kéziratot nem ismerte. Rövid bibliographiai leírását Odoricci, a páрмаi könyvtár történetéről írt munkájában, a hatvanas évek elején tette közzé. ⁵⁾

¹⁾ Memorie di Taddeo Ugoletto parmigiano bibliotecario di Matia Corvino Re di Ungheria. Parma 1781, 4° 52—53, 1.

²⁾ Storia delle letteratura Italiana. Firenze 1807 Tom VI. p. I. 431 l.

³⁾ Niccolo Morelli: Vite de Re di Napoli. Napoli 1849 4-r I. 254 l.

⁴⁾ Serapeum. Zeitschrift für Bibliothekenwissenschaft, etc. Leipzig 1849. 8-r. Nr. 18.

⁵⁾ Atti a Memorie dell RR Deputazioni di Storia Patria per le provincie Modenesi e parmensi. Modena 1866. 4-r. 440 l.